

Pieter van Wissing, *Stokebrand Janus 1787. Opkomst en ondergang van een achttiende-eeuws satirisch politiek-literair weekblad*, Vantilt, Nijmegen, 2003. ISBN 90 75697 99. 600 pp.

→ EDWIN VAN MEERKERK

Het laatste kwart van de achttiende eeuw mag zich de laatste tijd in een grote belangstelling verheugen. De Nijmeegse uitgeverij Vantilt verspreidde onlangs zelfs een kleine catalogus met daarin uitsluitend patriottenstudies. Eén van de hierin opgenomen boeken is het proefschrift dat Pieter van Wissing in november 2003 in Nijmegen verdedigde over het tijdschrift *Janus*, dat in 1787 in 34 afleveringen verscheen. Het tijdschrift, dat door Van Wissing in de titel van zijn dissertatie als ‘Stokebrand’ wordt gekenschetst, maakte deel uit van een ware golf aan vlug-, strijd- en tijdschriften die in de jaren 1780-1787 in de Republiek verschenen. De recente fascinatie voor de patriottentijd is zeer begrijpelijk. De hevige politieke discussies, diverse pogingen tot staatsgrepen en de naderende ondergang van de Republiek der Verenigde Nederlanden maken de jaren tachtig en negentig van de achttiende eeuw tot een levendig decor voor allerhande studies. Bovendien nam in deze tijd de

periodieke pers een hoge vlucht.

Hoewel *Janus* het nog geen jaar heeft volgehouden, werd het bijzondere karakter van het blad al direct opgemerkt. Tot aan het begin van de negentiende eeuw kreeg het navolging, zowel expliciet (*Janus Herrezen*, *Janus Januszoon*) als impliciet. Dat lag aan het prikkelende en ongrijpbare karakter van het blad, dat op zich helder in patriotse hoek te situeren was, maar tegelijkertijd de patriotten zeer scherp bekritiseerde. Al eerder is in het corpus van patriotse literatuur het satirische *Janus* opgemerkt en Van Wissing weet met zijn monografie een definitieve en gedetailleerde beschrijving te geven van dit veelzijdige tijdschriftje. Direct aan het begin van het proefschrift blijkt dat de aantrekkingskracht van *Janus* ligt in de prikkelende en humorvolle benadering van de eigentijdse politieke kwesties. Van Wissing weet dit levendig naar voren te brengen en verzamelt zo in zijn prachtig uitgegeven studie een schat aan materiaal.

De redactie speelde voortdurend met haar dubbelzinnige karakter, bijvoorbeeld toen het eerder beloofde vijfentwintigste nummer als sleutelnummer werd uitgebracht. Deze aflevering, getooid met een paginagrote sleutel, bevatte een coderingsstempel waar geen touw aan vast te knopen

was. Op dergelijke wijze wist Janus zijn lezers telkenmale op het verkeerde been te zetten. Het gehele register van stijlvormen van Rabelaisiaanse wendingen tot voor de hand liggende woordgrappen werd door de redactie uit de kast gehaald om haar doel te bereiken: het wakker schudden van de Nederlandse maatschappij. Deze benadering maakt Janus een zeer waardevol, maar lastig studieobject, te meer daar de redactie haar anonimiteit tot op de dag van vandaag heeft weten vol te houden. Ook Van Wissing weet hier de vinger niet achter te krijgen.

Behalve bij langlopende periodieken als *De Post van den Neder-Rhijn* (1781-1787) is de scheidslijn tussen pamflet en tijdschrift bij veel uitgaven uit de woelige patriottentijd maar moeilijk te trekken, zoals ook Van Wissing ondervond. Dat is niet de enige kwestie die zich aandient bij de bestudering van Janus; de satirische toon en de principiële weigering van de redacteur om kleur te bekennen in de strijd tussen patriotten en prinsgezinden maken ook de analyse van de inhoud problematisch. Hoewel hij deze en andere zaken wel aan de orde stelt, lost Van Wissing weinig problemen op. Het betoog blijft hierdoor veelal steken in een beschrijving van 'Stokebrand' Janus en zijn tijd. Die

beschrijving is echter dan wel weer zeer onderhoudend.

Stokebrand Janus 1787 biedt een amusante en veelzijdige kijk op de patriotse pers. De aantrekkingskracht van het boek is echter vooral te danken aan Janus zelf. Het betoog wordt namelijk voor een groot deel gevuld met opsomming van wat er in het tijdschriftje en enkele omliggende bronnen te vinden is. De lezer volgt als het ware het onderzoek aan de hand van de auteur, wordt deelgenoot gemaakt van diens twijfels, maar blijft uiteindelijk achter zonder veel antwoorden. De eerder aangeroerde 'sleutel'-kwestie wordt bijvoorbeeld onder andere besproken aan de hand van een e-mailcorrespondentie van de auteur met sleutelfabrikant Lips, maar Van Wissing moet ondanks zijn ervaren raadgevers met veelbetekende leestekens concluderen dat 'de sleutel [...] dus (?!) geen betekenis' heeft. Dat is eerlijk, maar niet geheel bevredigend.

·> EDWIN VAN MEERKERK werkt als docent en onderzoeker bij de afdeling Algemene Cultuurwetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen en als docent aan de lerarenopleiding geschiedenis van de Hogeschool Windesheim in Zwolle.